

М л т в а к т о р а ж к ъ п р е с т ѣ ѣ Б ѣ ѣ.

[Г]же кѣще дѣо бѣе, прїимй недостойнѣю молїтвѣ моѣю, ѣ сохрани мѣ ѣ наглыѣ смѣрти, ѣ дарѣи мѣ прѣжде концѣ покланїѣ.

Отся друга молитва, се мабуть властивий ключ цїлого сього продукту монастирського промислу; нема нїякого сумнїву, що сю цидулу з відповідним благословенством продавано побожним почаївським прочанам як амулет, як охорону від наглої смерти, що здавна була для всїх вірних христїян найстрашнїйшою через те, що чоловік не мав часу висповідати ся, відбути покути, значить, гинув та пропадав не лише тїлом, але й душею. Інтересна також форма сеї молитви, зовсїм відповідна до форми латинських та польських лїтанїй; вона ще зайвий раз показує, що маємо тут документ латино-польського впливу в руській унїятській церкві.

Іван Франко.

Керестурська хронїка.

Вже в часї могого побуту в Бачцї 1897 р. доходили до мене згадки, що в Керестурї була в когось хронїка, в якїй зазначували ся всї важнїйшї подїї, що дотикали сього села, та його кольонїй. Менї описувано навіть вигляд тої книжочки (рукописної) та названо їмї її властителя. Зацікавлений сею справою удав ся я до властителя рукопису з просьбою, щоби менї показав його. Він не зробив одначе того, кажучи, що хтось узяв йому рукопис до Дюрдева і не звертає. Пізнїйше познайомив ся я вже у Львові з д. М. Ерделї, уроженцем Керестура, що кільканацять лїт тому назад оселив ся в Лїповацу, у Слявонїї. Він запевнював мене також, що такий рукопис бачив і читав та що буде старати ся роздобути його. Його пошукування не увінчали ся одначе успіхом і я не побачив таки сеї хронїки, в якїй надїяв ся найти вказівки про кольонїзацію тамошнїх Русинів.

Поговір про хронїку не був одначе мітом, як видно з нижшого. Дїставши за посередництвом д. М. Ерделї чотири рукописи також від Керестурця, д. М. Туринського, що тепер живе у Керестурській кольонїї Бачинцях, у Слявонїї, я знайшов

в однім із них хроніку, якої шукав довший час безуспішно. Порівнюючи одначе її з тим, що мені говорено про Керестурську хроніку, я приходжу до переконання, що се лише витяг тамтої і що тамта, значно більша, таки ще віднайдесть ся. Та все таки я вважаю її гідною друку, хочби з огляду на мову, як не на що иньше.

Але хоч як отся хроніка сухенька, містить вона в собі деякі моменти, що заслуговують згадки, особливо ті, що полишили навіть по собі сліди в народній словесности. Ми бачимо тут згадки про мадярську революцію, про саранчу — і ті самі згадки находимо в народніх оповіданнях ¹⁾. Подибуємо кілька разів звістку про велику воду (між иньшим під 1870 і 1871 роком) — і читаємо про те саме в народній пісні ²⁾, хоч остання походить із пізнійшого часу, бо в ній вже згадуєть ся про канал, а його зачали будувати 1872 р. Згадка про те, як на великдень парубки побили вїта, найшла свій відгомін також у пісні ³⁾. Спроваджене і управа рижу зазначені в хроніці і в пісні ⁴⁾, а поділ толоки крім хроніки і оповідань відгукнув ся аж у трьох піснях ⁵⁾, які вдалось мені записати.

Про кольонїзацию мало згадуєть ся і тут бачимо досить дивну річ, що про Коцуру, сусіднє село Керестура і рівночасно заселене Русинами з Керестуром, не говорить ся ні словом, а між кольонїями, які вийшли з Керестура та Коцури, подибуємо лише назву одного села, Петровців, хоч повинні б бути й иньші. Отсе й власне свідчить найбільше за тим, що хроніка з рукопису д. Туринського, се лише витяг із довшої, бо такі події, як вихід більшого числа людей з села, не такий вже дрібний факт, щоби його не втягнуно до хроніки, коли втягано звістки про сніг, велику воду і ин.

Найважнійший факт одначе, який подибуємо в отсїй хроніці, то ще один доказ більше національного почуття руського в бачванських кольонїстах. Незвісний хронікар уважав потрібним не лише зазначити приємний для нього факт іменования єпископом Русина (крижевський єпископ, Юлій Дрогобецький, під якого належуть бачванські і слявонські Русини, походить із пів-

¹⁾ Пор. мою працю: Руські оселі в Бачці (Записки, XXII).

²⁾ Пор. Етнограф. Збірник, т. IX, II, ч. 383.

³⁾ Ibidem, ч. 373.

⁴⁾ Ibidem, ч. 385.

⁵⁾ Ibidem, ч. 380—382.

нічної Угорщини і свого часу був катехитом, а опісля крилошанином в Уніварі), але виразно зазначає, що перед тим усі єпископи були Хорвати. Тим показує він, що вмів розрізнити віру від національності та що не називає себе Русином єдино задля греко-католицької віри, бо в такім разі не називав би єпископів Хорватами. Се може бути також відповіддю для тих учених, що закидали мені, буцім то я зачисляю Бачванців до Русинів на підставі самої віри.

Подаю тепер дословний текст хроніки, що виглядає ось як :

Споменъ вични Ке[ре]стурски.

Роки :

- 1746. Кетъ почали селѣцъ.
- 1747. Керестуръ насельелъ.
- 1751. Контрак достали у Керестуре.
- 1772. Кетъ почали церкву правицъ.
- 1777. Кетъ булъ сухи рокъ, стато[к] гинул.
- 1784. Кетъ доправили церкву и пошвече[ли].
- 1806. Кетъ статокъ помаръ на кв[і]тну не[д]ілю
- 1813. Кетъ вода велька була.
- 1816. Кетъ теметовъ пошвечели.
- 1821. Кетъ дзвонъ вельки привезли.
- 1830. Кетъ тварда жима була, теди крижъ привезли іу церкви.
- 1834. Кетъ до Петровцохъ сельели.
- 1836. Кетъ колера перша була.
- 1846. Кетъ турню ¹⁾ оправали з бакаромъ ²⁾
- 1848. Кетъ ше буна ³⁾ зорвала у Мадярскей ⁴⁾.
- 1849. Кетъ була шашка ⁵⁾.
- 1850. Кетъ шиѣгу не було.
- 1853. Кетъ два бурѣ булі, юлія 7, єдна у седешъ годзини, а друга на 12 годзи[ни] скам ⁶⁾.
- 1856. Кедъ вода пришла.
- 1859. Кедъ церкву правели при водици ⁷⁾.
- 1861. Кедъ новтаруша вигнали, Салая ⁸⁾.

¹⁾ Вежу. ²⁾ Мідяною бляхою. ³⁾ Револуция. ⁴⁾ Мадярска — треба додати земля; се термін запозичений в Сербо-Хорватів. ⁵⁾ Саранча. ⁶⁾ Слово не докінчене і мабуť мильно написане. ⁷⁾ Водіца — керниця, в якій мав з'явити ся чудотворний образ; вона лежить недалеко за селом і тепер коло неї стоїть невеличка церковця. ⁸⁾ Причина прогнання сього нотаря невідома мені.

1863. Кедъ сухи рокъ булъ, кед ше луки не кошелн.

1865. Кедъ велька курнява була, шнѣх вельки булъ, людзе нѣ могли с хижохъ новиходзиць 10 до 20 фебруар[а]; и тотъ рокъ побило жита и герчки тотъ рокъ були.

1866. Кетъ шнѣгу нѣ було; тотъ рокъ зъ Прайзомъ война була.

1869. Кетъ падалъ лишъ цали рокъ.

1870. Кетъ вода була.

1871. Ище векша вода була.

1872. Кетъ ушъ преходзела вода, масушели риби пейць сто мажи; тотъ рокъ почали копаць вельки беґель ¹⁾).

1873. Кетъ бирова ²⁾ вицагли за власи, Гудака, на велку ноць, а вецка позаверали 37 хлапцохъ до Зомбора ³⁾).

1875. Кетъ почали церкву мальоваць.

1876. Теди ю докончили (церкву малювати); тотъ рокъ жемъ зогнали у Керестуре.

1877. Маоръ правели на петлю ⁴⁾); почали рискашу шаць.

1878. Нашъ царъ Босну отнялъ.

1879. Кедъ роштель ⁵⁾ коло церкви кладли.

1880. Кетъ тварда жима була; тотъ рокъ буря була велка; на Илип теди филѣповску ⁶⁾ турню зруцело

1884. Кетъ владика булъ у Керестуре.

1886. Кетъ Керестурску церкву закривали зостъ шинілю и фарбели шинілю ⁷⁾); и тотъ рокъ почали беґель копаць на сейкохъ; тотъ рокъ кетъ шалукатри цагали на турню, тади двома майстрова спадли зостъ шалукатру та ше забили; тотъ рокъ забили Папъ Ферка и Радю Михала, нѣ зна ше, хто.

1888. Теди нападалъ шнѣхъ на Митра; теди велканоць була по Дзурю; тотъ рокъ у церкви сгорели два ормани ⁸⁾ и чарни крижи и протукула, цо кресцели, и ризи двои и циварва[нѣ] ⁹⁾); у церкви були.

1889. Кетъ Рудолфа, царового сина, на посцелѣ забитого и умартого [нашли]; тотъ рокъ и владика умаръ мар. 4; тотъ рокъ три бурѣ были до тижня, кет ше овси кошелн; тотъ рокъ дзвон цагали до церкви 29 октомбра.

¹⁾ Канал (Франца). ²⁾ Начальника громади. ³⁾ Зомбор — столица бачьского комітату і комітатських властей та окружного суду. ⁴⁾ Се речене мабуть мильно написане, тому й не зрозуміле. Рискаша — се риж, який коло Керестура сіють на полях, напускаючи на них потрібну воду з канала. ⁵⁾ Штахети. ⁶⁾ Недалеке село. ⁷⁾ Бляха. ⁸⁾ Дві шафи. ⁹⁾ Сикавка.

1890. Дзвонъ пагали до водици 12 марца: въ ешенѣ нападавъ шиѣхъ тринастого октомбра перши расъ, а други расъ падалъ першого дек.

1891. Преходзела ¹⁾ 26 фебруара и прешла 4 марта... и пошли людзе ораць и шаць.

1892. Кетъ положили владика першого Руснака ²⁾; вше булъ Горватъ.

1893. Кетъ ярашъ подзельели у марцу; тотъ рокъ в ешенѣ церкву мальовали, иконостасъ злацели.

1894. Тотъ рокъ докончели майстроове церкву по роботохъ и владика булъ опатриць церкву, чи добре.

1895. Тотъ рокъ ³⁾...

В. Гнатюк.

ДР. ОЛЕКСІЙ МАРКЕВИЧ

* 1847 † 5 (18). VI. 1903.

В остатній хвилі, випускаючи сю книжку, довідали ся ми про наглу смерть шановного нашого співробітника, якого статю умістили ми на чолі сеї книжки. Діяльним співробітником нашої часописи був він протягом цілого ряда літ і zarazом — вірним приятелем нашого Товариства, дійсним членом якого був. В одній з дальших книжок присвяtimo більшу статю памяти сього поважаного ученого і сердечного чоловіка.

Честь його памяти!

¹⁾ Тут пропущене слово, правдоподібно: жіма (зима). ²⁾ Дрогобецького. ³⁾ На тім хроніка уриваєть ся.